

משבר האנרגיה בעזה: שיפור מוגבל במדדי המים והתברואה; חששות מפני מחלות מועברות במים נותרים בעינם 3.....

גישה מוגבלת לאדמות שמתנחלים השתלטו עליהן, למרות פסיקות משפטיות בבתי משפט ישראליים.....7

ארבע קהילות רועים בצפון בקעת הירדן בסכנה מיידית של העברה בכפייה.....10

צילום: OXFAM

מונא ושניים משבעת ילדיה, במשק בית עני שנכנע מהמחסור בחשמל וכמים. רפיח, רצועת עזה, אוקטובר 2017.

סקירה כללית

ב־1 בנובמבר העבירו רשויות חמאס את השליטה במעברי ארז, כרם שלום ורפיח לידי ממשלת ההסכמה הלאומית הפלסטינית. עד עתה זהו הצעד המעשי המשמעותי ביותר לקראת יישומו של הסכם הפיוס שעליו חתמו פתח וחמאס ב־12 אוקטובר 2017, בתיווך מצרי. ההסכם מצביע על הדרך לסופו האפשרי של הפילוג הפלסטיני מבית, בן עשר השנים, ולשיפור בתנאי החיים ברצועת עזה, לרבות אפשרות להסרת המצור הישראלי.

עם זאת, נכון למועד כתיבת שורות אלה טרם בוטל אף אחד מהאמצעים שגרמו להידרדרות האחרונה במצב ההומניטרי בעזה מאז אפריל 2017, לרבות הקיצוצים שקיצצה הרשות הפלסטינית במימון של אספקת החשמל מישראל, ובקצבאות המשולמות לעובדי ציבור. זה החודש השישי ברציפות ששני מיליון תושבי עזה קיבלו חשמל למשך ארבע עד שש שעות ביום בלבד, והדבר פגע בכל ההיבטים של חייהם. בביקור שערך באוגוסט בשטח הפלסטיני הכבוש תיאר מזכ"ל האו"ם את המצב בעזה כ"אחד המשברים ההומניטריים הדרמטיים ביותר" שראה מעודו.

החודש מתמקד הירחון ההומניטרי במצב במגזר המים, התברואה וההיגיינה, שבו חל בחודש ספטמבר שיפור מוגבל בכמה מהמדדים, הודות לאספקת דלק חירום מסוכנויות הומניטריות ל־145 מתקנים חיוניים. עם זאת, מדדים אלה נותרים נמוכים בהרבה מהרמות שתועדו ברבעון הראשון של 2017, לפני שמשבר האנרגיה החריף. גורם נוסף לדאגה, מלבד אספקת דלק חירום, הוא החוסר הקריטי במימון שממנו סובלות ההתערבויות הדרושות בדחיפות במגזר המים, התברואה וההיגיינה, עובדה המעוררת חששות מפני ההתפשטות האפשרית של מחלות מועברות במים ככל שעונת החורף הגשומה מתקרבת.

בגדה המערבית נצפו באוקטובר מספר התפתחויות בכל האמור בהקמה והרחבה של התנחלויות, המהוות זה מכבר גורם לפגיעותם ההומניטרית של פלסטינים. ההתפתחויות הללו כוללות קידום של תוכניות לבניית יותר מאלפיים יחידות דיור חדשות, לרבות בשתי התנחלויות המתוכננות להעברתם של מתנחלים שפונו בצו בית משפט משני מאחזים לא מורשים (מגרון ועמונה).

כמו כן, גיליון זה של הירחון ההומניטרי סוקר את המכשולים הניצבים בפני חקלאים פלסטינים המבקשים להגיע לאדמות בבעלותם הפרטית, כשטחים

דגשים מרכזיים

- משבר החשמל המתמשך והיעדר המימון להתערבויות בתחום המים, התברואה וההיגיינה הציבו 1.45 מיליון בני אדם בעזה בסכנת הידבקות במחלות המועברות במים, לרבות בעקבות הצפות.
- למרות פינויים של מתנחלים מאדמה בבעלות פרטית פלסטינית שעליה השתלטו, או שנתפסה רשמית לצורך הקמת התנחלויות או הרחבתן, הבעלים הפלסטינים ממשיכים להתמודד עם הגבלות חמורות על הגישה לאדמותיהם.
- 171 פלסטינים בארבע קהילות רועים בצפון בקעת הירדן מצויים בסכנת העברה בכפייה, לאחר שבגיץ הישראלי אישר הריסות בתים.
- למרות ההתפתחויות החיוביות בכל האמור בהסכם הפיוס בין פתח לחמאס, טרם הוביל ההסכם לביטול האמצעים שגרמו להידרדרות האחרונה במצב ההומניטרי בעזה.

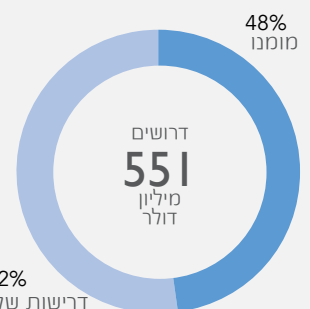
נתונים לחודש אוקטובר 2017

13	אזרחים פלסטינים שנהרגו (כתוצאה ישירה של הסכסוך)
120	אזרחים פלסטינים שנפצעו (כתוצאה ישירה של הסכסוך)
0	ישראלים שנהרגו (כתוצאה ישירה של הסכסוך)
5	ישראלים שנפצעו (כתוצאה ישירה של הסכסוך)
27	מבנים שנהרסו בגדה המערבית
60	בני אדם שנעקרו בגדה המערבית

תוכנית המענה ההומניטרית 2017

551 מיליון דרושים (דולר ארה"ב)

48% מומנו

שמתנחלים השתלטו עליהם או כאלה שנתפסו רשמית להקמת התנחלויות או הרחבתן, ואשר פונו לאחר מכן בעקבות החלטות של בתי משפט ישראליים. המאמר העוסק בכך מתאר את מצבם של החקלאים בבורקה שבנפת שכם, המנועים מלהגיע לאדמותיהם הפרטיות סביב ההתנחלות חומש, שפונתה ב־2005 כחלק מ"תוכנית ההתנתקות" הישראלית.

כן מדגיש גיליון זה של הירחון ההומניטרי את מצבן של ארבע קהילות פלסטיניות בצפון בקעת הירדן, שיותר מ־170 בני אדם, מחציתם ילדים, שגרים בהן מצויים בסכנה מיידית להעברה בכפייה. זאת לאחר שלאחרונה נמחקו העתירות שהגישו התושבים לבג"ץ, ונסללה הדרך להריסת מרבית הבתים והמבנים האחרים בקהילות. הקהילות הנפגעות ממוקמות בשטח C, רובן בתוך שטח שהוגדר כשטח לאימונים צבאיים ("שטחי אש") שהגישה אליו אסורה על פלסטינים.

בגיליון זה של הירחון ההומניטרי יש מקום להזכיר כמה סוגיות שהעלה עוזר מזכ"ל האו"ם, מירוסלב ינקה, בתדרוך למועצת הביטחון שקיים בחודש אוקטובר. בכל האמור בפיוס הפלסטיני דיווח עוזר המזכ"ל כי "המזכ"ל דיבר עם הנשיא עבאס ובירך על חתימתו של הסכם פנים־פלסטיני זה. ליישומו במועד ולמאמצים מוחשיים להקלת המשבר ההומניטרי תהא חשיבות מכרעת להעצמה יעילה של הממשלה הפלסטינית בעזה". בכל האמור בגדה המערבית חזר מר ינקה על עמדת האו"ם, כי "כל פעילויות ההתנחלות הן בלתי חוקיות מתוקף המשפט הבינלאומי ומהוות מכשול לשלום", וקרא לישראל "לחדול מנהג ההריסות, שהביא לעקירתם של אלפי בני אדם."

מאמר זה נמסר על ידי כוח המשימה לענייני מים, תברואה והיגיינה

משבר האנרגיה בעזה: שיפור מוגבל במדדי המים והתברואה; חששות מפני מחלות מועברות במים נותרים בעינם

הפסקות החשמל שאורכן 18-20 שעות ביום, שנמשכו בכל רחבי רצועת עזה בחודשים ספטמבר ואוקטובר, ממשיכות לפגוע באספקת שירותים בסיסיים. במגזר המים, התברואה וההיגיינה, מאמציהן הממושכים של סוכנויות הומניטריות לספק ל-154 מתקנים קריטיים דלק חירום להפעלת גנרטורים הביאו בחודש ספטמבר לשיפור מוגבל במספר מדדי מפתח, לעומת חודשים קודמים. בכמות המים המוזרמים בצינורות שסופקה למשקי הבית ובתפקודם של מתקני ההתפלה ניכרה עלייה צנועה, וכן ניכרה ירידה קלה ברמות הזיהום של השפכים המוזרמים לים. ואף על פי כן נותרו מדדי ספטמבר נמוכים בהרבה מהסטנדרטים הירודים מלכתחילה שתועדו ברבעון הראשון של 2017.

אף שהמיון לדלק חירום היה משביע רצון, התערבויות דחופות אחרות במגזר המים, התברואה וההיגיינה ממשיכות לסבול מתת-מיון, ועקב כך המצב הכללי בתחום מעורר ולא ודאי. הפנייה הדחופה למיון עבור עזה, שהושקה ביולי 2017 במטרה לגייס 25 מיליון דולר עבור התערבויות בתחומי המים והתברואה, הבריאות והביטחון התזונתי, לוקה בפער של 10.8 מיליון דולר לכל הדרשות שאינן קשורות בדלק. להערכת סוכנויות הפועלות בתחום המים, התברואה וההיגיינה, כ-1.45 מיליון בני אדם ברצועת עזה מצויים בסיכון ללקות במחלות המועברות במים כתוצאה מצריכת מים שאינם בטוחים לשתייה. מעריכים כי 500 אלף בני אדם עלולים להיפגע בחודשי החורף מהסיכונים וההשלכות של ההצפות החורפיות.

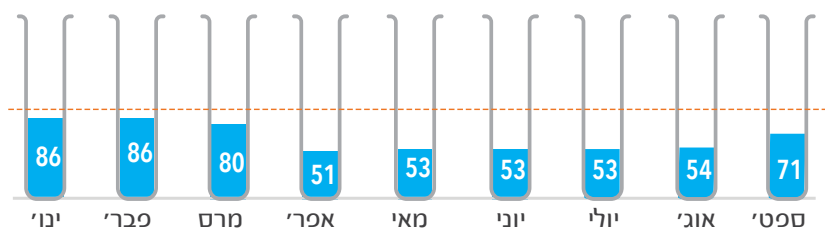
אספקת מים לצריכה ביתית

הקיצוצים בחשמל מאז אפריל 2017 קוטעים ישירות את אספקת המים המוזרמים בצינורות ברשתות המים המוניציפליות, מאחר שהם מצמצמים שאיבה של מי תהום מבארות, פוגעים בפעולתו של ציוד לשאיבת מים ברחבי הרשת, ובשל הלחץ הנמוך, פוגעים גם בהזרמת המים מהרשת למכלי מים על גגות בתים, במיוחד במבנים רבי קומות. בחודשים האחרונים סופקו למרבית האזורים מים מוזרמים בצינורות למשך 4-6 שעות מדי שלושה ימים.

גישה למים צנורים

ליטר לנפש ליום

100 ליטר לנפש ליום - כמות המים המינימלית שעליה ממליץ ארגון הבריאות העולמי

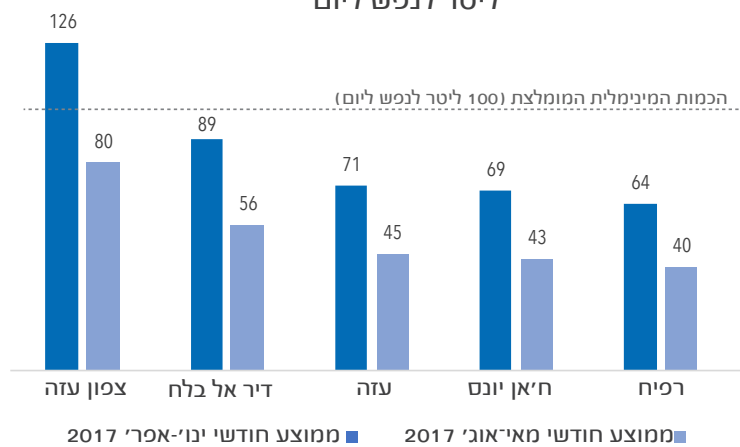

* בשל איכותם הירודה, המים המוזרמים בצינורות משמשים לשימושים ביתיים שאינם כוללים שתייה ובישול. לצרכים אלה רוב בני האדם בעיקר מים מובלים במכליות ממוכרי מים הפועלים ללא פיקוח.

בשל הגידול באספקת דלק החירום, הכמות הממוצעת של מים שסופקו למשקי הבית בחודש ספטמבר הייתה 71 ליטר לנפש ליום, גידול של 34% לעומת הממוצע החודשי בחודשים אפריל עד אוגוסט, ועדיין נתון נמוך מהנתון המקביל ברבעון הראשון של השנה (84 ליטר לנפש ליום), ונמוך בהרבה מהנתון העולמי המומלץ, שהוא 100 ליטר לנפש ליום.

אלה הם נתוני ממוצע לכל רצועת עזה, אך הם מסתירים תנודות נרחבות על פני האזורים השונים. למשל, ביולי 2017 עמדה אספקת המים בנפת רפיח על 40 ליטר לנפש ליום, מחצית מהנתון המקביל בנפת צפון עזה (80 ליטר לנפש ליום). מאחר שמפעל השאיבה מהאקוויפר ממוקם במערכה של רצועת עזה, מיקום שבעטיו המרחק לרפיח גדול עוד יותר, לחץ המים הנמוך מחייב שאיבה במשאבות חשמליות, וזו נכגעת עוד יותר מן הגידול הנוסף בהפסקות החשמל היזומות.

כמות המים על פני נפות עזה ליטר לנפש ליום

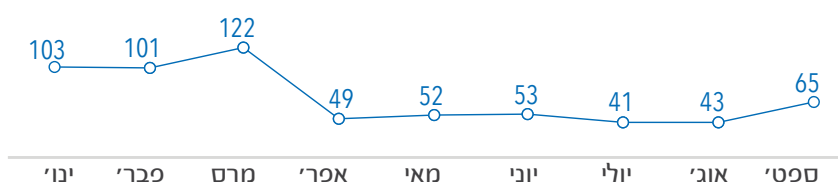

גישה למים מותפלים

המים המוזרמים ברשת המים המוניציפלית משמשים בעיקר לשימושים ביתיים שאינם שתייה ובישול, בשל מליחותם הגבוהה הנובעת משאיבת יתר מן האקוויפר של עזה, המקור הזמין היחיד למים טבעיים. נכון לעכשיו פחות מ-5% מכל המים הנשאבים מהאקוויפר של עזה עומדים בתקני שתייה בינלאומיים מוכרים.

כתוצאה מכך, כ-90% מבני האדם בעזה נאלצים כלית ברירה לרכוש מים מותפלים לשתייה ובישול, בעיקר מספקי מים פרטיים. מעבר לכך שאיכותם של מים אלה מפוקפקת, מטר מעוקב אחד של מים קנויים עולה בין 30 ל-50 ש"ח, לעומת 1-1.3 ש"ח למ"ק מים המוזרמים ברשת המים. מצב זה מכביד את הנטל הכספי שעמו מתמודדות משפחות עניות.

נפח של מים מותפלים המיוצר על ידי חודש באלפי מ"ק

OXFAM

חלק זה של המאמר נמסר
על ידי ארגון Oxfam, השותף
לכוח המשימה לענייני מים,
תברואה והיגיינה

“אין לנו ברירה אלא לקנות ביוקר מים מותפלים”

(מונא, אם לשבעה, רפיח)

מונא בת הארבעים וארבע חיה עם בעלה ושבעת ילדיה בשכונת אורבייה שבעיר רפיח. רוב המשפחות באזור מתפרנסות מעבודות חקלאיות, שבהן השכר משולם בעיקר לפי שעה, וכך גם בעלה של מונא. מונא היא עקרת בית, ומטפלת בסמא בת הארבע, בשרה בת השנתיים כמעט ובחמשת ילדיה האחרים הלומדים בבית הספר.

בעלה של מונא משתכר 20 ש"ח ביום, כסף שרובו משמש לרכישת המזון שהמשפחה אוכלת מדי יום, בעיקר ירקות ודגנים, וחלב לילדים הצעירים ביותר. “לעיתים קרובות בעלי ואני בחרים שלא לאכול כדי לתת מזון לילדינו. לפעמים, כשאין לי די כסף, אני נותנת תה במקום חלב.” כשהילדים חולים, הם מתקשים מאוד לרכוש להם תרופות.

מאז אפריל קיבלה המשפחה חשמל במשך שלוש שעות ביום, במקום שש השעות שקיבלה קודם לכן. שלא כמרבית הבתים בשכונה, ביתה של מונא מחובר לרשת המים ואמור לקבל מים מוזרמים למשך שעות אחדות פעמיים בשבוע. “למעשה אנחנו אף פעם לא מקבלים מים בתכיפות כזו”, אמרה מונא. “בגלל הלחץ הנמוך המים לא מגיעים למכלי המים על הגג. בשביל זה דרושה משאבה חשמלית, אבל רק לעיתים רחוקות אספקת המים מגיעה בשעות שבהן יש חשמל.”

כמרבית המשפחות באזור, גם מונא רוכשת מים מבאר חקלאית פרטית בקרבת מקום. מחיר מים אלה יקר פי חמישה מהמים שמספקת העירייה ואין עליהם שום בקרת בטיחות או איכות. אחרי שהילדים נדבקו בטפילי גיאורדיה ובשלשולים, שני זיהומים המועברים במים, החלה מונא לרכוש מים מותפלים מספק כרטי. העלות - 60 ליתר ביום במחיר 3 ש"ח לליטר - גבוהה פי חמישים כמעט מהמים מהרשת, ונוגסת כ-15% מהכנסות המשפחה. “אני לא מאמינה שגם המים האלה נקיים במיוחד, אבל זו האפשרות היחידה הפתוחה בפנינו”, אמרה מונא.

מונא ממלאת בקבוק של מים שאגנם האוים לשתיה ממכל פחצר פתוח

© אילום - Oxfam

ההידרדרות באספקת האנרגיה מאז אפריל צמצמה משמעותית את הייצור בכל מתקני ההתפלה בעזה, ל-55% בלבד מתפוקתם המרבית, שהיא 20 אלף מטר קוב ביום. בדומה לאספקת המים בצנרת, גם בייצור במתקני ההתפלה ניכרה עלייה קלה בספטמבר, ועדיין נותרה תפוקתם כמעט מחצית מהרמה שתועדה במרס 2017, לפני תחילתו של המשבר הנוכחי.

טיפול בשפכים

מגוון גורמים, בהם הגירעון באנרגיה והגבלות יבוא שמטילה ישראל כחלק מהמצור, כבר שללו ממתקני טיהור שפכים את היכולת לפעול במלוא תפוקתם. הפסקות החשמל היזומות הנוספות, מאז אפריל 2017, ובעקבותיהן הקשיים בתיאום פעולתם של רכיבי המערכת השונים פגעו עוד יותר בתפוקתם של מתקנים אלה.

מצב זה הוביל לירידה באיכותם של כ-108 מיליון ליטר שפכים המוזרמים מדי יום לים התיכון, ועקב כך לעלייה בזיהום הים ולסיכונים מוגברים לבריאות ולסביבה.

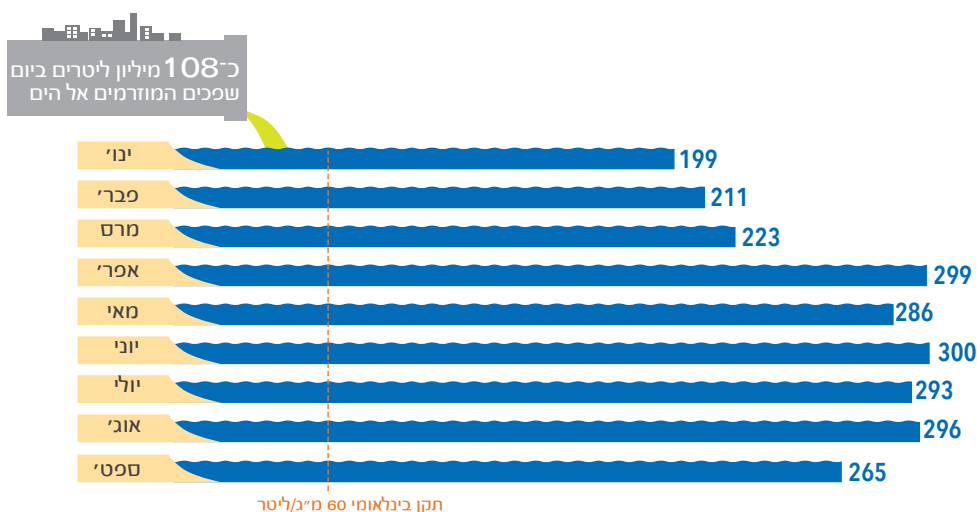
רמות הזיהום שנמדדו בספטמבר היו נמוכות כ-10% מהמוצע החודשי בין אפריל לאוגוסט, אבל הן נותרות גבוהות יותר מהרמות בשלושת החודשים הראשונים של 2017, וגבוהות פי ארבעה ויותר מהתקן הבינלאומי לבריאות סביבתית.

חששות מפני מחלות מועברות במים

הירידה בזמינות של מים לשתייה ולשימושים ביתיים אחרים, הן דרך רשת המים והן דרך מתקני התפלה, החריפה את הסיכונים הבריאותיים, במיוחד במשקי בית עניים יותר. סיכונים אלה כוללים הידבקות במחלות המועברות במים כשל צריכה של מים מזוהמים ו/או כתוצאה מירידה בשמירה על ההיגיינה.

שלשולים בקרב ילדים שגילם כחות משלוש הם מדד נפוץ לצריכת מים מאיכות ירודה. מספר המקרים המתועדים עלה משמעותית מאז אפריל 2017, והגיע לשיא ביולי, עם יותר מ-4,200 מקרים. באוגוסט ירד מספר החולים לכ-4,000 ובספטמבר ל-3,300. את הירידה ניתן ליחס לחלוקה המתמשכת של דלק חירום, יחד עם הירידה בביקוש עם תום עונת הקיץ.

רמות זיהום של זרמי מים לתוך הים (IN MG/LITRE OF BOD*)

*צח"ב (BOD) - צריכת חמצן ביולוגית, היא מדד לרמות זיהום מים, הקשור ליעילות של טיהור השפכים.

"יש דיין", ארגון שותף לכוח המשימה לענייני הגנה, תרם לפרק זה של הגיליון

גישה מוגבלת לאדמות שמתנחלים השתלטו עליהן, למרות פסיקות משפטיות בבתי משפט ישראליים.

תפיסת אדמות בבעלות פרטית פלסטינית לשם הקמת התנחלויות והרחבתן הייתה תופעה נפוצה בתחילת הכיבוש הישראלי. בשנים האחרונות נעשו מעשים אלה בעיקר על ידי מתנחלים, ללא היתר או הרשאה רשמיים, אבל לעיתים קרובות בהסכמתן בתמיכתן הפעילה של הרשויות הישראליות. אובדן הרכוש ומקורות המחיה, הגבלת הגישה לשירותים ושורה של סיכוני הגנה הנובעים מפעולות אלה יצרו ביקוש לסיוע ולאמצעי הגנה מצד הקהילה ההומניטרית.

במקרים אחדים, בעלי אדמות פלסטינים שנפגעו מהרחבת התנחלויות זכו, בסיועם של ארגוני זכויות אדם, בפסיקות בתי משפט או בהחלטות מנהליות שאישרו את בעלותם על חלקות אדמה ספציפיות והורו על פינוי מסיגי הגבול המתנחלים או על ביטול צווי תפיסה. עם זאת, לעיתים קרובות נותרו פסיקות אלה "על הנייר", מבלי שבעלי האדמות יוכלו להגיע לאדמתם או לעבדה גם אחרי פינויים של המתנחלים.

המאחז עמונה הוקם בשטח השייך לפלסטינים מהכפר יברוד (נפת רמאללה). בכברואר 2017, לאחר קרב משפטי ממושך שבסופו פסק בג"ץ לטובת בעלי האדמה הפלסטינים, פונה המאחז. מיד לאחר מכן הוציא הצבא הישראלי "צו תיחום" שאסר על כל אדם (ישראלים ופלסטינים גם יחד) להיכנס לאזור לתקופה של שנתיים.

בתגובה לעתירה שהגיש ארגון "יש דיין" בשם בעלי האדמה, קבע הצבא: "לאור חשש ממשי לחיכוכים בשטח" כניסה לאזור מצריכה "תיאום מוקדם", ובשלב זה תהיה המדיניות של הענקת תיאום כזה "מוגבלת מאוד".

בשנים האחרונות הרחיבו הרשויות הישראליות את הדרישה ל"תיאום מוקדם" כתנאי המוצב בכני חקלאים פלסטינים המבקשים להגיע לאדמותיהם שבקרבת התנחלויות. נוהג זה, המתיר גישה מוגבלת בלבד (למשך ימים בודדים בשנה במרבית המקרים) פוגע בפעילויות חקלאיות, מסכן מקורות מחיה ומעניש את החקלאים הנפגעים מאלימות מתנחלים, במקום לאכוף את שלטון החוק על מתנחלים אלימים.

© צילום: משהר תאום לתאום עיתונות הומניטרית

במקרים אחרים שימשו אלימות והפחדה שיטתיות מצד מתנחלים, שלעיתים קרובות היו חמושים, להרתיע חקלאים פלסטינים או למנוע מהם גישה לשטחים המפונים. כך למשל קרה במקרה של אדמה פרטית השייכת לפלסטינים מהכפר בורקה (נפת שכם), שעליה הוקמה ב־2005 ואחר כך פונתה ההתנחלות חומש (ראו מקרה מבחן).

היו מקרים דומים שבהם נתקלו בעלי אדמות פלסטינים בהגבלות רשמיות או לא רשמיות על הגישה לאדמתם, למרות פסיקות משפטיות שביטלו את ההשתלטות על ידי מתנחלים. מקרים אלה כוללים את המאחזים המפונים מגרון וגבעת האולפנה (בית אל), שניהם בנפת רמאללה, וחלקות אדמה ספציפיות בתוך וסביב ההתנחלויות עופרה, אלון מורה ושילה שבנפות רמאללה ושכם.

הפקעת אדמה פרטית לפעולות התנחלות מהווה הפרה של שורה של הוראות של המשפט ההומניטרי הבינלאומי ומשפט זכויות האדם הבינלאומי. כפי שהודגש לעיל, אף שמספר פלסטינים אכן הצליחו לאשש את בעלותם באמצעות סעד משפטי, תרגומן של הפסיקות המשפטיות לעובדות בשטח הסתבר כמאתגר. במקרים מסוימים ניסתה ממשלת ישראל להכשיר בדיעבד השתלטות על אדמה, באמצעות חקיקה חדשה.

המקרה של בורקה

ההתנחלות חומש הוקמה בשנת 1978 על אדמה פרטית שהופקעה "למטרות צבאיות" מפלסטינים תושבי הכפר בורקה. כחלק מתוכנית ההתנתקות פונתה ההתנחלות ב־2005, ורוב הבתים והתשתית במקום נהרסו.

הרשויות הישראליות לא ביטלו את צו התפיסה הצבאי שהוצא לאדמה שעליה הוקמו בעבר התנחלויות, אבל כעבור כשנה יזם משרד החקלאות הפלסטיני מיזם שיקום אדמות, כדי לאפשר לבעלי האדמות להשיב לעצמם את הגישה ולחדש את העיבוד סביב שטחה הבנוי של ההתנחלות שפונתה, אבל לא בתוכה.

מ־2011 החלו קבוצות מתנחלים, על פי דיווחים משיבת חומש הסמוכה, לבקר באזור באופן סדיר, לתקוף חקלאים פלסטינים או להטריד אותם, לחסום את הגישה לאדמה ולהשחית רכוש. בהזדמנויות שונות טענו נציגי מתנחלים כי גישה של חקלאים לאזור אינה חוקית משום שהאדמה עדיין מופקעת למטרות צבאיות.

לדברי אחד מבעלי האדמה, אבו־כותייבה, קבוצה של 8-12 מתנחלים עברה להתגורר במערה סמוכה ובאוהלים כדי לעקוב באופן רציף אחר הנעשה בשטח. בכל פעם שחקלאים מנסים להגיע לאדמותיהם מתנחלים מתקרבים אליהם, מאיימים עליהם בכלי נשק, משליכים עליהם אבנים או מכים אותם. במספר פעמים, כשחקלאים ניסו להיכנס לאזור בקבוצה גדולה יותר כדי להגן על עצמם, הזעיקו המתנחלים את הצבא, שגירש את החקלאים הפלסטינים בנימוק שהשטח הוא שטח צבאי סגור.

במאי 2013, בעקבות עתירה שארגון "יש דין" הגיש לבג"ץ בשם החקלאים מבורקה, ביטלו הרשויות הישראליות את צו ההפקעה משנת 1978. כעבור חודשים ספורים ביטלו הרשויות גם את הצו שהגדיר את השטח כשטח צבאי סגור, ובכך הסירו את כל המכשולים המשפטיים בפני גישת הבעלים לאדמה והשימוש בה על ידם. ולמרות צעדים משפטיים אלה נותרה המציאות בשטח בלא שינוי, והמתנחלים המשיכו במעשיהם באין מפריע.

"אם הייתה לי גישה לאדמה הייתי משתכר 8,000 ש"ח ממסיק הזיתים"

(חקלאי מבורקה)

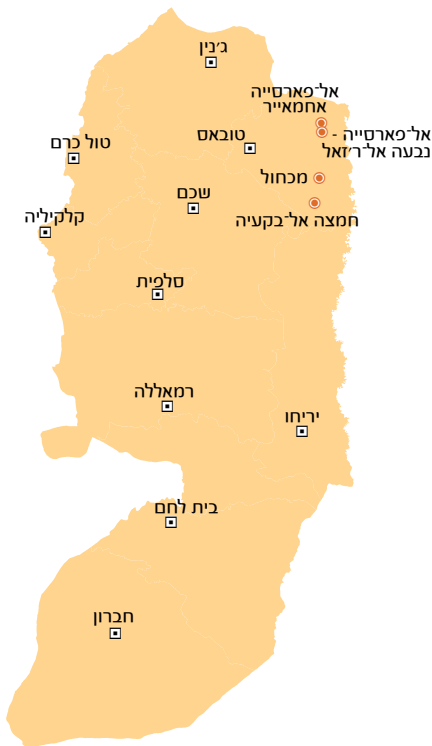

אבו כותייבה, בעל אדמות ואב לשלושה, הצביע על אדמתו והסביר: "ב־2008 נטעתי מאתיים עצי שקד. ב־2011 מתנחלים עקרו את כולם, מלבד 60. שלוש שנים לאחר מכן נטעתי 150 עצי זית; כשלעצם מלאו שלוש שנים מתנחלים באו וכתרו אותם, יחד עם 60 עצי השקד.

"אם הייתה לי גישה לאדמה שלי, בעונה הזו היה לי רווח של 8,000 ש"ח ממסיק הזיתים. היינו יכולים לבצע הרבה מיזמים באדמה הזו - לגדל בקר, לשתול ירקות עונתיים, וכו'. יש הרבה אפשרויות", אומר אבו כותייבה. כששאלנו האם, לאחר מתקפה, הגיש אי פעם תלונה נגד מתנחלים בתחנת המשטרה הישראלית, הסביר אבו כותייבה:

"באפריל 2017, אחרי שמתנחל תקף והיכה אותי, הגשתי בעזרת "יש דין" תלונה בתחנת המשטרה הישראלית בחווארה. ליווה אותי גם נציג של משרד התיאום והקישור הפלסטיני. הייתה לי אפילו תמונה של המתנחל שתקף אותי, שצילמתי בטלפון הנייד שלי. במשך הפגישה אמר השוטר הישראלי שלא ייצא שום דבר טוב מהתלונה, ושלחפך-סביר להניח שהיא תגרום לבעיות נוספות כמה שנוגע ליכולת שלי להגיע לאדמה שלי, ורמז בכך להוצאת צווים שיחסמו הלכה למעשה את הגישה לאדמה הזו. בסופו של דבר ביטלתי את התלונה מחשש להשלכות שליליות. מה שמצחיק זה שכשהגשתי בקשה לכרטיס מגנטי, הבקשה נדחתה בנימוק שהמשטרה מתנגדת לכך."

ארבע קהילות רועים בצפון בקעת הירדן בסכנה מיידית של העברה בכפייה

באוקטובר פסק בג"ץ בתיקים בקשר לארבע קהילות פלסטיניות בצפון בקעת הירדן, והכריע בעד הריסות בנימוק של היעדר היתרי בנייה, שאותם מעניקות הרשויות הישראליות לפלסטינים רק לעיתים נדירות. כתוצאה מכך מרחפת סכנת הריסה מעל יותר ממאתיים מבנים, ש-26% מהם נבנו במימון תורמים, בקהילות מִכחול, חומסה אל-בקעיה, אל-פארסייה אחמאייר ואל-פארסייה - נבעה אל-ריזאל. על פי הערכות, 171 בני אדם, שיותר מ-50% מהם ילדים, מצויים בסכנת עקירה מיידית. הריסות או סכנת הריסות, בצד מדיניות תכנון מפלה שבגינה בלתי אפשרי לפלסטינים תושבי שטח C להשיג הרשאה לבנייה, נמנות עם סוגי המדיניות הישראליות שזוהו על ידי מזכ"ל האו"ם כגורמים היוצרים סביבה כופה, המפעילה על פלסטינים לחץ לעזוב את קהילותיהם ויוצרת סכנה של העברה בכפייה.

"העברה בכפייה אינה מצריכה בהכרח שימוש בכוח פיסי על ידי הרשויות, ויכולה להיגרם על ידי נסיבות ספציפיות, שאינן מותרות בכפי פרטים וקהילות ברירה אלא לעזוב; תופעה זו ידועה בשם סביבה כופה".

(מזכ"ל האו"ם, מרס 2017)

כל ארבע הקהילות ממוקמות בשטח C, שפחות מ-1% מתוכו מכוסה על ידי תוכנית מתאר לקהילות פלסטיניות. נכון לעכשיו תלויים ועומדים נגד מבנים פלסטיניים בשטח C יותר מ-12,500 צווי הריסה. לפני הפסיקות שניתנו לאחרונה בבג"ץ הישראלי, ביקשו עורכי דין המייצגים קהילות אלה להאריך את תוקף ההקפאה של צווי ההריסה שטרם בוצעו, בכדי לאפשר לקהילות הללו להגיש תוכניות מתאר מפורטות. בית המשפט דחה את בקשת העותרים להאריך את תוקפה של הקפאת ההריסות. עם זאת, במקרה של מכחול הוציא בג"ץ ב־22 באוקטובר צו ביניים, המונע הריסות עד ל־24 בדצמבר 2017.

צפון בקעת הירדן משמש מטרה להריסות מרובות. גל של תקריות שהתרחשו במכחול מאז 2013 כבר גרם לעזיבתה של מחצית מהקהילה: חמש מתוך עשר משפחות. משקי הבית הנותרים, המונים 29 בני אדם וכוללים 15 ילדים, פגיעים כעת: ל־47 מבנים, ש-11 מהם נבנו במימון תורמים, נשקפת הריסה אפשרית. אלה כוללים שבעה מבני מגורים; 16 מבנים לגידול בעלי חיים וחמישה מבנים לאחסון מספוא ל־1,110 הכבשים של הקהילה; חמישה מטבחים חיצוניים וחמישה תנורי טאבון מסורתיים; ארבעה בתי שימוש; וחמש יחידות פאנלים סולאריים (ראו מקרה מבחן).

מבין משקי הבית בחומסה אל-בקעיה, שלושה משקי בית המונים 26 בני אדם, בהם 18 ילדים, נפגעו אף הם, ול-21 מבנים, בהם שניים שנבנו במימון תורמים, נשקפת הריסה מיידית. אלה כוללים: שלושה מחסנים למגורים; תשעה מחסנים לבעלי חיים ושישה מבנים לאחסון מספור עבור 750 הכבשים של המשפחה; שלושה מטבחים ושלושה תנורי טאבון; ושתי יחידות פאנלים סולאריים.

”שוב הפסדנו בתביעה שלנו בבית המשפט”

כשתאר את ההתנסות שלהם הסביר מר בשאראת: ”אני מתגורר פה במכחול כ־12 השנים האחרונות, אבל גדלתי באזור הנקרא א־רוואק, ליד חומסה אל־בקעיה, במרחק קילומטרים אחדים מכאן. ב־1998, כשהייתי בן 21, ראיתי בפעם הראשונה דחפור ישראלי הורס את ביתנו ואת מחסי בעלי החיים שלנו בא־רוואק, שם התגוררו הורי וסבי מאז שנות הארבעים. אני זוכר איך הרסו או החרימו את האוהלים ומחסי בעלי החיים שלנו, השתמשו בדחפור אפילו כדי לגרום נזק למכלי המים שלנו, והחרימו את מכלית המים שלנו.

”בנינו מחדש את בתינו והגשנו לבית המשפט תביעה נגד הריסות. כעבור חמש שנים, ביולי 2003, הודיע לנו עורך הדין שלנו שהפסדנו בתביעה מפני שהשטח הוגדר כשטח צבאי סגור. בין אוגוסט לספטמבר 2003 נאלצנו כולנו להרוס את בתינו ולעבור לקהילות סמוכות. אני עברתי לאל־חדידייה וכעבור שנתיים למכחול. באוקטובר התחתנתי. כעבור חודשיים הצבא הישראלי הרס פשוטו כמשמעו כל מה שעדיין עמד על תילו בא־רוואק, לרבות כמה דירים של בעלי חיים, מכלי מים ושלושה עצים, וקבר הכול תחת ערימות עפר.

”מעולם לא נטשנו לחלוטין את א־רוואק, אבל החיים השתנו. בעבר יכולת לראות בעונת החריש יותר מ־35 טרקטורים עובדים, ובעונת הקציר יכולת לראות יותר מ־15 מקצרות ו־20 טרקטורים. אלה היו זמנים שמחים, עם עשרות אנשים. כעת המקום ריק ברובו, ורק חמש או שש משפחות ממכחול ואל־חדידייה עדיין שותלות גידולים בכ־7,000 הדונם באזור. המשפחות האחרות, שבאו ברומן מטאמון, הפסיקו לשתול גידולים באזור לאחר חפירתן של שוחות והגבלות גישה אחרות לאורך השוליים המערביים של בקעת הירדן, ב־2000.

”אני חי במקחול עם אשתי ושבעת ילדיי. בדומה לא־רוואק, האדמה כאן היא אדמה בבעלות פרטית פלסטינית. יש לי חוזה שכירות עם הבעלים הפלסטיני של האדמה, שהוא מטובאס, ואני משלם לו מדי שנה שכירות בסך 250 דינרים ירדניים. ב־2013, כמה ימים לפני ההריסה ההמונית במכחול, הודיע לנו עורך הדין שהתביעה שהוגשה לבית המשפט להעניק למבנים שלנו מעמד חוקי נדחתה. זו הייתה ההריסה השנייה שהייתי עד לה בימי חיי. לאחר שורה של הריסות והחרמות, לרבות של סיוע הומניטרי, בנינו כאן מחדש את המבנים שלנו ואת חיינו. אבל משפחה אחת עזבה. ב־2015 נהרסו בתיהם של ארבעה מתשעת משקי הבית הנותרים; לאחר מכן עזבו שתיים מהמשפחות הללו. שתי משפחות נוספות עזבו גם הן מאוחר יותר. נראה שההריסות או הפחד מפניהן גבו מהן מחיר כבד. כעת נותרו במכחול חמישה משקי בית, בהם המשפחה שלי.

”בתחילת אוקטובר השנה הודיע לנו עורך הדין שלנו ששוב הפסדנו בתביעה שלנו בבית המשפט. הוא אמר לנו לצפות להריסה בכל זמן שהוא, למרות הערעור שהגיש נגד הפסיקה בבית המשפט העליון הישראלי. אני מתנחם ואומר לעצמי שאבנה מחדש את ביתי. אבל אם יהרסו את ביתנו בחורף, כשיורדים גשמים ומזג האוויר קר מאוד, למשפחתי יהיה קשה להחריד לעמוד בכך.

”מקור ההכנסה העיקרי של משפחתי הוא מרעה. בשנת 2000 קניתי 30 כבשים וכעת יש לי כ־350 כבשים. אם הצבא הישראלי יהרוס את הבתים שלנו ויכריח אותנו לעזוב את מכחול, ייתכן שאיאלץ לעבור לאזור עטוף, ממערב לשוחות. אדמת המרעה באזור הזה מוגבלת ואני איאלץ למכור את רוב בעלי החיים שלי, עובדה שתפגע קשות בהכנסתה של משפחתי. גם האזור הוא נמצא בתחומי שטח C, אבל לא מתמקדים בו כמטרה להריסות כמו במקחול.”

ומר בשאראת הוסיף, ”אינשאללה שנמשיך לחיות פה. אני יכול אפילו לדמיין איך אחיה אם יכריחו אותי לעזוב. זה יהיה כמו להוציא דג מהמים.”

הראיון נערך ב־18 באוקטובר 2017.

© צילום: משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים

משפחת בשאראת עומדת לפני בית המגורים שלה, המצוי בסכנת הריסה מיידית. מכחול, 18 באוקטובר 2017.

בקהילת אל־פארסייה־אחמאייר מצויים בסכנת עקירה 16 משקי בית, שמעריכים כי אוכלוסייתם מונה 84 נפשות, בהן 41 ילדים. נגד 97 המבנים של המשפחות, ש־27 מהם הוקמו במימון תורמים, תלויים ועומדים צווי הריסה. המבנים בסיכון כוללים: 25 מחסים למגורים; 17 מחסים לבעלי חיים ושמונה מבנים לאחסון מספוא ל־500 הכבשים של המשפחות; 12 מטבחים ותשעה תנורי טאבון; 14 בתי שימוש; ו־12 יחידות של פאנלים סולאריים.

באל־פארסייה - נבעה אל־ריזאל, שבעה מ־10 משקי בית המונים 32 בני אדם, בהם 16 ילדים, מצויים בסכנת עקירה ול־30 המבנים שלהם אין כל הגנה מפני הריסה. אלה כוללים: שבעה מחסים למגורים; שישה מחסים לבעלי חיים ושלושה מבנים לאחסון מספוא ל־750 הכבשים שבבעלות המשפחות; ארבעה מטבחים ושלושה תנורי טאבון; ושלושה בתי שימוש. 14 מהמבנים המצויים בסכנת הריסה נכנו במימון תורמים.

חומסה אל־בקעיה, אל־פארסיה־נבעה אל־ריזאל ואל־פארסיה־אחמאייר ממוקמות בחלקן או בשלמותן בשטחים שהוכרו "שטחי אש". תושביהן הם רק חלק מ־6,200 פלסטינים ב־38 קהילות, מרביתן של בדואים או רועים, החיים ביישובים כאלה בשטח C. הקהילות הללו נמנות עם החלשות והפגיעות ביותר בגדה המערבית, וסובלות מגישה מוגבלת או קשה לשירותי חינוך ובריאות, תברואה ותשתית חשמל. בנוסף הן סובלות גם מ־העברות זמניות בשל פעילות צבאית: בחמש השנים האחרונות חוו תושבי חמצה אל־בקעיה יותר מ־38 תקריות של פינוי עבור אימונים צבאיים.

הערות

1. אלא אם צוין אחרת, הנתונים הנוגעים למים, תברואה והיגיינה נמסרו על ידי יוניצף, מטעם כוח המשימה לענייני מים, תברואה והיגיינה.
2. על פי הערכות, דליפות ברשת המים אחראיות לאובדן של 33% מהמים המופקים במקור לפני שהם מגיעים לבתים.
3. עד 1979, השיטה העיקרית ששימשה להקמת התנחלויות הייתה הפקעת אדמה בכעלות פרטית פלסטינית ל"מטרות צבאיות". אלא שפסיקה של בית המשפט העליון הישראלי, המהווה ציון דרך, אילצה את הרשויות הישראליות לחדול מנוהג זה ולהסתמך על מה שמכונה "אדמת מדינה".
4. ראו משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים, "ההשלכות ההומניטריות של הרחבה בפועל של התנחלויות", הירחון ההומניטרי, פברואר 2017.
5. מכתב מהיועץ המשפטי לגדה המערבית לעויד שלומי זכריה מהצוות המשפטי של "יש דיין", 2 ביולי 2017, במענה על בקשה לתאם פגישה עם העותרים בבג"ץ 9499/08, מרים חסן עבד אל-כרים חאמד נגד שר הביטחון.
6. לדברי הרשויות הישראליות, התיאום המוקדם של גישת פלסטינים לשטחים מסוימים דרוש כדי להפחית חיכוכים ולשמור על ביטחונם של חקלאים פלסטינים.
7. ב־6 בפברואר 2017 אושר בכנסת ישראל חוק ההסדרה, המעניק כדיעבד מעמד חוקי להתנחלויות שהוקמו ללא הרשאה על אדמה פלסטינית, בתנאי שימולאו מספר תנאים. יישומו של החוק הוקפא עד לפסיקת בג"ץ בעניין.
8. תוכנית ההתנתקות כללה פינוי חד־צדדי של כל ההתנחלויות והבסיסים הצבאיים הישראליים ברצועת עזה, וכן ארבע התנחלויות בצפון הגדה המערבית.
9. כרטיס זה, המונפק על ידי ישראל, הוא תנאי מוקדם לקבלת היתר כניסה לשטחים פלסטיניים כבושים, שאלמלא כן הכניסה אליהם אסורה על פלסטינים תושבי הגדה המערבית ועזה.
10. השיעור הממוצע של אישורים לבקשות להיתרי בנייה שהגישו פלסטינים בשטח C בשנים 2007-2016 היה פחות מ־4%.
11. נכון להיום הוכנו 110 תוכניות מתאר מקומיות לקהילות בשטח C. אם יאושרו, יקדמו תוכניות אלה באופן משמעותי את יכולתם של התושבים להשיג היתרי בנייה. ברם, המנהל האזרחי הישראלי אישר רק חמש מ־101 התוכניות שהוגשו, ו־96 ממתניות זה יותר מ־18 חודשים לאישור.
12. ראו משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים, דוח שבועי בנושא הגנה על אזרחים, 10-16 בספטמבר 2013.
13. בנוסף על חמש המשפחות שעזבו את מחול בארבע השנים האחרונות, עשר משפחות אחרות עזבו את הקהילה בשנים קודמות בשל הגבלות תנועה ותכנון בסביבה כופה, שפגעו קשות בנישת הקהילה לאדמות מרעה ולמשאבי מים. למידע נוסף ראו משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטריים, עדכון תנועה וגישה בגדה המערבית, ספטמבר 2012, עמ' 25-26.